

פתרון הבחינה

תנ"ך

חורף תשפ"ד, 2024, שאלון: 1261

מוגש ע"י דליה שטיפמן, מורה לתנ"ך של ביה"ס "יואל גבע"

הערות:

- התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלון.
- תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.

פרק ראשון – בראשית (48 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על שתיים מהשאלות 1-4 (לכל שאלה - 28 נקודות): בכל אחת מהשאלות שנבחרו יש לענות על כל הסעיפים (סעיף א - 8 נקודות; סעיפים ב-ג - 10 נקודות).

שאלה 1

סעיף א'

- הטענה שמעלה אברהם לפני ה': שאין טעם בשכר הרב שהובטח לו על ידי ה' מאחר והוא ערירי, אין לו בן שיירש אותו (מלבד עבדו).
- ה' משיב על הטענה של אברהם באמצעות הבטחה: ה' מבטיח לאברהם שיהיה לו בן ביולוגי שיירש אותו.
ובאמצעות מראה: ה' מראה לאברהם את שמי הלילה הזרועים כוכבים, כדי לחזק את הבטחתו שיהיו לאברהם צאצאים רבים.

סעיף ב'

(1) על פי הדברים של ויינפלד ועל פי פסוקים ז'-י', מטרת הפעולות שנדרש אברהם לעשות הייתה הכנת פולחן נפוץ. אברהם נדרש על ידי ה' להביא שלוש בהמות שונות, לבתר אותן, ולהניח את פגרי הבתרים זול מול זה. כפי שהיה נהוג לשם הכנת טקס ברית בין הבתרים שמתאר ויינפלד.

(2) בפסוק ח', אברהם מטיל ספק בהבטחת ה' לגבי ירושת הארץ ושואל: "במה אדע כי אירשנה?".
המעשה הסמלי של ה', הוא המעבר בין הבתרים: "והנה תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים האלה". מעשה זה נועד להראות את התחייבותו של ה' כלפי אברהם לממש את ההבטחה שנתן לו. "ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת...".

סעיף ג'

(1) העיקרון המוסרי בנוגע לשיפוט האמורים: עיקרון הצדק. ה' מבהיר שצאצאי אברהם יזכו לקבל את הארץ, רק לאחר שהאמורים ישלימו את מכסת חטאיהם כדי להצדיק את העונש החמור של השמדתם/גירושם מהארץ ונתינתה לבני ישראל. לביסוס: "כי לא שלם עון האמרי עד הנה".

(2) השיקול המוסרי בנוגע לעונש שיעניש ה' את המצרים: מידה כנגד מידה. ה' יעניש את המצרים כי עינו את בני ישראל קשות, במהלך שנות שיעבודם במצרים. בפסוקים י"ב-ט"ז, ה' מודיע לאברהם שהמצרים יענו את צאצאיו, לכן כשיגאל אותם ממצרים, הוא יעניש את המצרים. ובספר שמות, ה' מודיע למשה שהוא שומע את זעקת העם הסובל מיד המצרים.

שאלה 2

סעיף א'

(1) באמצעות המילה "מטעמים" והמילים מהשורש "ב.ר.כ" באה לידי ביטוי המטרה של יצחק: יצחק מבקש מעשו לצאת לציד ולהכין לו מטעמים מהציד, כדי לערוך ליצחק סעודה בה הוא יברך את עשו בנו בטרם ימות. מטרתו לברך את עשו בברכת הבכורה לפני מותו. "ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי והביאה לי ואכלה בעבור תברכך נפשי בטרם אמות".

(2) באמצעות המילה "מטעמים" והמילים מהשורש "ב.ר.כ" באה לידי ביטוי המטרה של רבקה: רבקה שמעה את דברי יצחק ואת כוונתו לברך את עשו לפני מותו, אבל מטרתה היא שברכת יצחק תינתן ליעקב לפני מותו. לכן, רבקה ביקשה מיעקב להביא לה גדיים שמהם היא תכין מטעמים כפי שיצחק אוהב ויעקב יביא לו את המטעמים כדי שהוא יברך אותו. "ואעשה אתם מטעמים לאביך כאשר אהב... בעבר אשר יברך לפני מותו".

סעיף ב'

ההתנהגות של רבקה מעוררת שאלה בנוגע לאמות המידה המוסריות שלה (על התלמיד להביא שתי ראיות ולהסביר):

- " ... עלי קללתך בני אך שמע בקלי ולך קח לי" – יעקב הביע חשש בפני רבקה שמא יגלה יצחק שהוא מתעתע בו ואז יקלל אותו, אך רבקה דוחה זאת ונכונה לשאת עליה את הקללה ובלבד שיעקב יעשה כמצוותה.
- "ותעש אמו מטעמים כאשר אהב אביו" – רבקה יודעת ומכירה את טעמו של יצחק והיא מנצלת זאת כדי לרמות אותו.
- "ותקח רבקה את בגדי עשו בנה... ותלבש את יעקב בנה הקטן" – רבקה מלביש את יעקב בבגדיו של עשו כדי להטעות את חוש הריח של יצחק, שיחשוב שמדובר בעשו.
- "ואת ערת גדיי העזים הלבשה על ידיו ועל חלקת צואריו" – רבקה מלבידה את יעקב בפרוות העזים, כדי להטעות את חוש המישוש של יצחק העיוור, שיחשוב שמדובר בעשו השעיר.

ההתנהגות של יעקב מעוררת שאלה בנוגע לאמות המידה המוסריות שלו (על התלמיד להביא ראיה אחת ולהסבירה):

- "אולי ימשני אבי והייתי בעיניו כמתעתע והבאתי עלי קללה ולא ברכה" – יעקב אינו מביע חשש לפני אמו על המעשה הלא מוסרי שבכוונתם לעשות, לרמות את יצחק, אלא חושש שיצא מזה נפסד, שיקולל במקום להתברך.
- "ויאמר יעקב אל אביו אנכי עשו בכרך..." – יעקב משקר לאביו העיוור ומציג את עצמו לפניו כעשו, כדי לקבל ממנו את ברכת הבכורה.
- "ויאמר יצחק אל בנו מה זה מהרת למצא בני ויאמר כי הקרה ה' אלהיך לפני" – יעקב משקר ליצחק, שה' סייע לו למצוא ציד בצורה מהירה, כדי לשכנע אותו שכביכול מדובר בעשו.
- "ותקח רבקה את בגדי עשו בנה... ותלבש את יעקב בנה הקטן"; "ואת ערת גדיי העזים הלבשה על ידיו ועל חלקת צואריו" - יעקב מתיר לאמו להלבישו בבגדי עשו ובצמר עזים, כדי להטעות את יצחק.

סעיף ג'

- (1) על פי רש"י, הדברים שאמר יעקב שעוררו את חשדו של יצחק: "... כי הקרה ה' אלהיך לפני". יעקב הזכיר את שם האלוהים, כמי שסייע לו למצוא ציד במהירות. על פי רש"י, עשו לא היה נוהג להזכיר את האלוהים בדבריו, לכן איזכור שם ה' עורר את חשדו של יצחק.
- (2) בפסוקים כ"ב-כ"ז חשדו של יצחק בא לידי ביטוי כמה פעמים (על התלמיד להביא שתי דוגמאות ולהסבירן):
- "הקל קול יעקב והידים ידי עשו" – יצחק חושד שלמרות שחש שידיו שעירות כדי עשו, הקול עורר בו חשד, כי נשמע כמו יעקב.
 - "ויאמר אתה זה בני עשו?" – יצחק חושד במי שעומד מולו ולכן שואל מפורשות האם זה עשו.
 - "ויאמר אליו יצחק אביו גשה נא ושקה לי בני. ויגש וישק לו וירח את ריח בגדיו" – יצחק חושד ולכן מבקש להריח את העומד מולו.

שאלה 3

סעיף א'

- (1) על פי פסוקים ז'-ח', הסכנה בנוגע להמשכיות המשפחה: ער בנו הבכור של יהודה מת מבלי להותיר בן אחריו.
- כיצד יהודה מתמודד עם סכנה זו: יהודה מצווה על בנו אונן לייבם את תמר כדי להמשיך את קיום המשפחה.
- (2) הסכנה הנוספת בעיני יהודה: שכל מי מבניו שנישא לתמר סיים את חייו והוא חושש שאם שלה בנו הקטן יינשא לתמר, ימות גם הוא.
- כיצד יהודה מתמודד עם הסכנה: יהודה מצווה על תמר לחזור לבית אביה ולהמתין שם עד ששלה יגדל ויוכל לייבם אותה. אך נראה, שלא באמת התכוון להשיא את שלה לתמר, מחשש לחייו.

סעיף ב'

(1) דוגמאות לאומץ ליבה של תמר:

- מפסוקים י"ג-י"ט (על התלמיד להביא דוגמה אחת ולהסבירה):
- "ותסר בגדי אלמנותה מעליה ותכס בצעיף ותתעלף... כי ראתה כי גדל שלה והיא לא ניתנה לו לאשה" – תמר מבינה שאין בכוונתו של יהודה להשיא אותה לשלה ולכן היא נוקטת יוזמה. תמר מתחפשת לזונה ואורבת ליהודה על הדרך, כדי לפתות אותו.
 - "ויחשבה לזונה כי כסתה פניה" – תמר מתחפשת לזונה כדי לממש את תוכניותיה.
 - "... ותאמר אם תתן ערבון עד שלחך... ותאמר חתמך ופתילך ומטך אשר בידך" – תמר מבקשת מיהודה שישאיר אצלה ערבון לתשלום בעבור שירותיה כזונה, את חפציו האישיים, מתוך ידיעה שתעשה בהם שימוש בהמשך.
- מפסוקים כ"ד-כ"ה (על התלמיד להביא דוגמה אחת ולהסבירה):
- "היא מוצאת והיא שלחה אל חמיה לאמר לאיש אשר לו אהכי הרה ותאמר הכר נא למי החתמת והפתילים והמטה האלה" – כאשר תמר מוצאת אל גזר דינה, מוות בשריפה, היא מפגינה אומץ ומראה ליהודה את חפציו האישיים, כדי להבהיר לו שהוא אבי ההיריון שלה.
- (2) על פי פסוקים כ"ג-כ"ד, לדעתי יהודה פועל בנוגע לתמר מתוך אינטרס אישי. כאשר חירה העדלמי חוזר אל אברהם ומודיע לו שלא מצא את הזונה שהייתה על אם הדרך, יהודה מודיע לו שאין טעם להמשיך בחיפושים אחר הזונה, מחשש שיבוזו לו. לביסוס: "ויאמר יהודה תקח לה פן נהיה לבוז..."

סעיף ג'

(1) דוגמאות לביקורת הנרמזת בנוגע להתנהגותו של יהודה כלפי משפחתו (על התלמיד

להביא **שתי** דוגמאות):

- "ויהי בעת ההיא וירד יהודה מאת אחיו ויט עד איש עדלמי" – יהודה עוזב את אחיו, בני יעקב, ויורד לגור בשפלת ההר. יהודה בוחר להיפרד ממשפחתו ולגור הרחק מהם.
 - "וירא שם יהודה בת איש כנעני ושמו שוע ויקחה ויבא אליה" – יהודה נושא לאישה, אישה כנענית. מהעמים שה' אסר על בני ישראל להינשא להם.
- (2) המילים: "צדקה ממני". בזכותן יהודה "קנה את עולמו": כי באמצעות מילים אלה, הביע יהודה חרטה על הטעות שעשה, על שמנע את נישואי תמר לשלה בנו. או: כי באמצעות מילים אלה, יהודה הכריז שהוא מכיר באבהותו והתינוק שתמר נושאת ברחמה הוא שלו. כך, משפחת יהודה המשיכה להתקיים.

שאלה 4

סעיף א'

- (1) במפגש הראשון עם האחים, יוסף דרש מהם שכולם ישארו במאסר במצרים ואח אחד מהם ילך לכנען כדי להביא את אחיהם הקטן אליו. זאת כהוכחה לכך שאינם מרגלים. כעבור שלושה ימים, יוסף דרש מהם שאחד מהאחים יישאר אצלו במאסר והיתר ישובו לכנען כדי להביא אליו את אחיהם הקטן.
- (2) בפסוק י"ח אומר יוסף: "את האלהים אני ירא" – יוסף מכריז שבגלל יראתו מה', הוא משנה את דרישתו מהאחים ומודיע להם שישתפק בהישארותו של אח אחד מהם במאסר אצלו. את היתר הוא שולח עם תבואה חזרה למשפחותיהם ולהביא את בנימין.

סעיף ב'

- (1) על פי רמב"ן יוסף הכיר את אחיו, כי הוא ציפה לבואם. יוסף ידע שאחיו יגיעו למצרים כדי לשבור את הרעב, לכן זיהה אותם כשהתייצבו לפניו.
- על פי רמב"ן, האחים לא הכירו את יוסף, מאחר ולא העלו בדעתם שיש אפשרות שהנער שהם מכרו לעבדות לישמעאלים, יוכל להיות לשליט מצרים. האחים לא ציפו לזה.
- (2) הניגוד בין שני המצבים:
- בפרק ל"ז – האחים מזהים את יוסף המתקרב אליהם והם נוהגים באכזריות כלפיו וזוממים להרוג אותו בגלל חלומותיו המתנשאים. לביסוס: "ויאמרו אל איש אחיו הנה בעל החלומות הלזה בא ועתה לכו ונהרגהו ונשליכהו באחד הבורות...".
- בפרק מ"ב – המצב הפוך ומנוגד, יוסף נמצא בעדיפות על פני אחיו, וכשהוא מזהה אותם הוא נוהג בהם בניכור ובאכזריות. יוסף מאשים את אחיו בהאשמה חמורה, שבאו לרגל את הארץ וזאת בגלל שיוסף זכר להם את יחסם האכזרי כלפיו בגלל חלומותיו. לביסוס: "וירא יוסף את אחיו ויכרם ויתנכר אליהם וידבר אתם קשות". אן: "ויזכר יוסף את החלומות אשר חלם להם ויאמר אלהם מרגלים אתם...".

סעיף ג'

- (1) הפרט החדש בנוגע ליוסף, שנמסר בדברי האחים במצרים ולא הוזכר בסיפור המכירה: שיוסף התחנן לפני אחיו כשהשליכו אותו לבור וכשמכרו אותו, אך הם התעלמו מתחנונו.
- (2) לדעתי, פרט זה מוזכר בפרק מ"ב ואינו מוזכר בסיפור המכירה: כי בעת מכירתו של יוסף, האחים נהגו באטימות ובאכזריות כלפיו, והמכירה מתוארת באופן כזה. אך במצרים, האחים מכים על חטא, הם מביעים חרטה על התנהגותם האכזרית והם מבינים שהם נענשים על מעשיהם. לביסוס: "... אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו על כן באה אלינו הצרה הזאת".

הנבחרים נדרשים לענות על שאלה אחת בלבד א מן הפרק השני (שאלות 5-6) א מן הפרק השלישי (שאלות 7-11).

פרק שני – שמות (24 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מתוך השאלות 4-5 (לכל שאלה – 30 נקודות)
בכל אחת מהשאלות שנבחרו יש לענות על כל הסעיפים (לכל סעיף – 10 נקודות)

שאלה 5

סעיף א'

- (1) על פי פסוקים א'-ד', המטרה של ה' כשחיוק את לב פרעה לרדוף אחרי בני ישראל: כדי להעניש את פרעה ואת כל צבאו ולהראות למצרים את כוחו שיכירו בו וביכולותיו המופלאות. לביסוס: "ואכבדה בפרעה ובכל חילו וידעו מצרים כי אני ה'".
- (2) פעולה אחת שעשה ה', וכיצד היא תרמה להשגת מטרתו:
- "ויהם את מחנה מצרים" – ה' הטיל מהומה במחנה מצרים. באופן זה הוא גרם לבהלה ולפחד במחנה מצרים.
 - "ויסר את אופן מרכבותיו וינהגהו בכבדות" – ה' גרם לגלגלי המרכבות לשקוע בבוץ ולגרום להם להתנהל בכבדות, כך לא יוכלו להימלט מהמים שישטפו ויטביעו אותם.

סעיף ב'

- (1) המצוקה של העם: העם חושש מלמות בידי המצרים, מאחר והם היו לכודים בין הים לפנייהם לבין המצרים מאחוריהם.
- שתי תלונות של העם שנבעו ממצוקה זו (על התלמיד לבסס):
- "המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר מה זאת עשית לנו להוציאנו ממצרים" – העם מתלונן לפני משה שהיה מעדיף למצוא את מותו, מוות טבעי, במצרים, מאשר למות במדבר מצבא מצרים.
 - "הלא זה הדבר אשר דברנו אליך במצרים לאמר חדל ממנו ונעבדה את מצרים כי טוב לנו עבד את מצרים ממתנו במדבר" – העם מתלונן לפני משה, שהיה מעדיף את העבדות במצרים על פני מוות במדבר.
- (2) על פי דברי המדרש, העם חש במצוקה גדולה ופחד ממוות על ידי המצרים. ובגלל הפחד הגדול שחש העם, נחלקו בדעות בקרבו: חלק היו מוכנים להתאבד, ליפול אל הים ולא לידי המצרים. חלק היו מוכנים להיכנע לפני המצרים ולחזור למצרים. חלק היו מוכנים להילחם נגד צבא מצרים, גם אם התבוסה נכונה להם ובלבד שלא למות לשווא. וחלק חשבו שבצרות יוכלו למנוע מהמצרים לגשת אליהם.

סעיף ג'

ההתמודדות של משה עם תגובת העם מלמדת על היותו מנהיג ראוי: כאשר העם פונה בתלונות אל משה, הוא פונה אל העם בדברי הרגעה, שאין להם כל סיבה לפחד כי ה' יושיע אותם. לביסוס: "ויאמר משה אל העם אל תיראו התייצבו וראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם היום". ההתמודדות של משה עם תגובת העם מעוררת ביקורת על תפקודו כמנהיג: נראה שמשה היה לחוץ מתלונות העם והוא פנה בצעקות אל האלוהים, בצקום לנהוג בצורה שקולה ורגועה. לביסוס: "ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו".

שאלה 6

סעיף א'

תפקידו של משה לציית לדרישות ה':

- ה' מצווה על משה לפסל לוחות חדשים במקום הלוחות ששבר ולעלות בשנית להר סיני, ומשה מציית למצוות ה'. לביסוס: "ויפסל שני לחת אבנים כראשונים וישכם משה בבקר ויעל אל הר סיני כאשר צוה ה' אתו".

תפקידו של משה לייצג את העם לפני ה':

- משה מבקש מה' לסלוח לעם על חטאיו ולהמשיך ללוותם במסעותיו במדבר. לביסוס: "אם נא מצאתי חן בעיניך אדני ילך נא אדני בקרבנו כי עם קשה ערף הוא וסלחת לעוננו...".

סעיף ב'

- (1) האיסור המשותף הנזכר בשני הקטעים: איסור נישואין של בני ישראל עם עמי כנען. על פי שמות הסיבה לאיסור: שמא ההתבוללות בקרב עמי כנען תגרום לעם לעבוד אלילים כמנהג העמים האחרים. על פי בראשית הסיבה לאיסור: שיצחק לא יינשא לאישה מעמי כנען, אלא לאישה מעיר הולדתו של אביו, של אברהם.
- (2) כל זמן שהעם ישמור על קיום האיסור, כך העם ישמור על היבדלותו והמשך קיומו הייחודי בקרב העמים האחרים שבארץ.

סעיף ג'

(1) לפי המדרש, ה' חשש שבני ישראל ייחסו תכונות אלוהיות למשה ויתחילו לסגוד לו ולעבוד אותו. ההוכחה מפרק ל"ד: "ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכל ומים לא שתה" – אלו תכונות אל אנושיות שעלולות להטעות את העם ולגרום לו לייחס למשה תכונות אלוהיות.

או: "וירא אהרון וכל בני ישראל את משה והנה קרן עור פניו וייראו מגשת אליו" – כאשר משה ירד מההר, פניו קרנו, דבר שעורר את יראת העם כלפיו.

(2) למרות שנראה היה שהעם חשש ממשה כאשר ירד מן ההר ופניו קורנות, כאשר משה קורא להם להתקרב אליו, העם עושה זאת, הם מבינים שהוא אינו אל שיש לחששו מלראותו. לביסוס: "ויקרא אליהם משה וישבו אליו אהרון וכל הנשיאים בעדה וידבר משה אליהם". או: משה היה נוהג לכסות את פניו, כדי שהעם לא יראן שהן קורנות. לביסוס: "ויכל משה מדבר אתם ויתן על פניו מסכה".

אם לא עניתם על שאלה מן הפרק השני, ענו על שאלה מן הפרק השלישי.

פרק שלישי – נושאי הבחירה (16 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מתוך השאלות 7-11 (לכל שאלה – 30 נקודות).
בכל אחת מהשאלות שנבחרו יש לענות על כל הסעיפים (לכל סעיף – 10 נקודות).

שיבת ציון

שאלה 7

סעיף א'

- (1)** על פי פסוקים א'-ב', העצמות שראה הנביא יחזקאל נמצאות בבקעה. מצב העצמות: עצמות רבות ויבשות. האירוע ההיסטורי שנרמז: גלות וחורבן ממלכת יהודה.
- (2)** על פי פסוקים ט'-י', השינוי שנגרם לעצמות: הן נמלאות ברוח חיים ונעמדות על רגליהן. האירוע ההיסטורי שנרמז: הכרזת כורש, שהתירה את השיבה לציון ובניית ביהמקד"ש בשנית. או: האירוע הנרמז: שיבת ציון.

סעיף ב'

- (1)** המצב הנפשי של העם בימי יחזקאל קשה מאוד, העם חש באובדן התקווה ושאינן סיכוי שיזכו לשוב אל הארץ. לראיה: "העצמות האלה כל בית ישראל המה הנה אמרים יבשו עצמותינו ואבדה תקותנו נגזרנו לנו".
- בניגוד למצבו הנפשי של הדובר בשיר החש מעודד ומלא ברוח תקווה שביכולתו להגשים את חלומותיו. לראיה: "יהיה מה שיהיה אני עוד אשנה אני אגשים את חלומי... רק בגלל הרוח בתוכי..."
- (2)** המילה "רוח" רומזת על מידת האחריות של האדם לגורלו:
- על פי **יחזקאל**: העם מרגיש שהוא איבד כל רוח תקווה לשוב לארצו ולכן גורלו נגזר למות בגלות. ה' מכריז שהוא יפיח בהם רוח תקווה כשישיב אותם אל הארץ. המילה "רוח" רומזת לכך שאסור לאדם לאבד תקווה ולהמשיך ולהילחם על רוחו. **לביסוס**: "ונתתי רוחי בכם וחייתם והנחתי אתכם על אדמתכם".
- לפי **השיר**: רוח התקווה והאמונה היא שמניעה את האדם להגיע להישגים ולחיות הצלחות בחייו. לביסוס: "אני את והאל שלצידי עוד ננצח לא בגלל הכוח רק בגלל הרוח..."

סעיף ג'

- (1)** על פי פסוק י"א, הרגשת העם היא שגורלם נגזר, אין להם עוד כל תקווה. הרגשה זו מסכנת את קיום העם, כי אובדן התקווה והתחושה שגורל העם נקבע, ימנעו מהעם מלפעול למען החזרתו מהגלות, באופן כזה, העם עלול למות בגולה או להתבולל בקרב העמים האחרים וכך לאבד את המשך קיומו.
- (2)** **ההבטחה המדינית** הניתנת לעם, שה' יקבץ אותו מתפוצותיו בגולה וישיב אותו לארץ לשלטון עצמאי ומאוחד של שתי הממלכות תחת מלך אחד. הבטחה זו נותנת מענה להרגשת העם, שעוד לא אבדה התקווה. **לביסוס**: "הנה אני לקח את בני ישראל מבין הגוים... והבאתי אותם אל אדמתם... ומלך אחד יהיה לכלם".
- או**: **ההבטחה הדתית** הניתנת לעם, שה' ימחל לו על חטאיו, עשויה לתת מענה להרגשת העם שגורלם נגזר ואינו ניתן לשינוי. ה' מבטיח שהעם יעבוד אותו והוא יחזור להיות לו לה', דבר המפיח תקווה בעם. **לביסוס**: "והושעתי אתם מכל משבתיהם אשר חטאו בהם וטהרתיה אותם והיו לי לעם ואני אהיה להם לאלהים".

נביא ונבואה**שאלה 8****סעיף א'**

- (1) המיוחד בדרך הבחירה של ירמיהו לנביא: ה' בחר בירמיהו להיות לנביא עוד בטרם הוא נוצר ברחם אימו, עוד לפני שנולד.
- (2) ירמיהו חשש מן התפקיד שהוטל עליו. הנימוקים (על התלמיד לציין נימוק אחד ולהסביר את מענה ה' על הנימוק):
- ירמיהו טוען שאינו יודע לדבר, כלומר אין לו יכולת רטוריקה וביטוי הראויה לנביא. ה' עונה על כך שהוא יצוה עליו את אשר יצטרך לדבר. הוא שם את דבריו בפי ירמיהו, באמצעות נגיעה על פיו.
 - ירמיהו טוען שהוא נער, כלומר צעיר בשנים מכדי למלא את התפקיד, הוא חושש. ה' עונה כך שלא יאמר שהוא נער ושאינו לו מה לדאוג כי הוא איתו להצילו.

סעיף ב'

- (1) שתי דוגמאות לנבואות זעם מפסוקים י"י-ט:
- "ראה הפקדתיך היום הזה על הגוים ועל הממלכות לנתוש ולנתוץ ולהאביד ולהרוס" – ה' שולח את ירמיהו לנבא נבואות זעם על הרס וחורבן.
 - "מצפון תפ[תח הרעה על כל יושבי הארץ". או: "כי הנני קרא לכל משפחות ממלכות צפונה... ובאו ונתנו איש כסאו פתח שערי ירושלים... ועל כל ערי יהודה" – ירמיהו מנבא את בואם של צבאות בבל ואת המצור שיטילו על ערי יהודה.
- הסיבה לנבואות הזעם: חטאי העם בעבודה זרה.

- (2) מסר אישי שנאמר לירמיהו ונועד לתזק אותו: "ונלחמו אליך ולא יוכלו לך כי אתך אני נאם ה' להצילך" – ה' מבטיח לירמיהו שהוא איתו והוא ידאג להצילו. מסר זה נחוץ לירמיהו, כי הוא חושש מתפקיד הנביא, מלהביא נבואות זעם לעמו ובכך לעורר את זעם העם עליו.

סעיף ג'

- (1) מערכת היחסים שעתידה להיות בין הנביא ובין העם ומנהיגיו מתוארת באמצעות מושגים הקשורים במלחמה (על התלמיד להביא שתי דוגמאות מפסוקים שונים ולהסבירן):
- "ואתה תאזר מתניך וקמת ודברת אליהם" – ירמיהו מצטווה לאזור אומץ בהתייצבו מול העם ומנהיגיו, כמו לוחם הלוּבש אזור מותניים (חגורה לנשק) לפני צאתו לקרב.
 - "ואני הנה נתתיך היום לעיר מבצר ולעמוד ברזל ולחומות נחשת על כל הארץ..." – ה' יעניק חוסן לירמיהו כמו עיר מבצר העומדת בפני מצור...
 - "ונלחמו אליך ולא יוכלו לך" – העם ומנהיגיו יצאו כנגד ירמיהו ונבואותיו, הכתוב עושה שימוש במילה מלחמה.

(2) דברי האיום שבפסוק י"ז: ה' מאיים על ירמיהו שאם יפחד מהעם ומנהיגיו, הוא יעניש אותו על כך, הוא יפחיד אותו/ישבור אותו.
רד"ק ממתן את הדברים, ומציג שני משפטי תנאי: אם ירמיה לא יפחד מהעם ומנהיגיו ויבטח בה' – ה' יציל אותו. אך אם ירמיהו יפחד מהעם ונהיגיו – ה' יעניש אותו.

חוק וחברה

שאלה 9

סעיף א'

(1) דוגמה לאפליה לטובה מן התחום הכלכלי: "ובקצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך לקצר... לעני ולגר תעזב אתם" – בזמן הקציר על החקלאי להשאיר פאה/חלקה בשדה לא קצורה, בשביל העניים. **אז:** "ולקט קצירך לא תלקט" – שיבולים בודדות שנופלות בזמן הליקוט, יש להשאיר על האדמה לעניים. **אז:** "וכרמך לא תעולל" – אשכולות ענבים שלא הבשילו בזמן הבציר, יש להשאיר על הגפנים בשביל העניים. **אז:** "ופרט כרמך לא תלקט" – ענבים בודדות שנפלו לאדמה בזמן הקציר, יש להשאירן לעניים.

דוגמה לשוויון בתחום המשפט:

- "לא תעשו עול במשפט לא תשא פני דל ולא תהדר פני גדול" – כולם שווים בעיני החוק ואסור לתת העדפה לעני בגלל מצבו המסכן או העדפה לעשיר/ידוע כדי שלא לפגוע במעמדו. חובה לשפוט בצדק.

(2) יש צורך באפלייה לטובה בתחום הכלכלי, כדי לדאוג לקבוצות האוכלוסיה החלשות והמסכנות. יש צורך בשוויון בתחום המשפט, כי עשיית צדק והתנהגות מוסרית וראויה אינה אמורה להיות תלויה במעמדו של האדם. על כולם לנהוג בצדק ובאופן מוסרי, לכן כולם שווים בעיני החוק.

סעיף ב'

(1) שתי הדרישות בפסוק ט"ז:

- לא לעסוק ברכילות.
 - לא לרצוח או: לא להתעלם מאדם הנתון בצרה, אלא לסייע לו.
- שילוב הדרישות באותו הפסוק מבטא קשר של סיבה ותוצאה בינהן: הרכילות עלולה לגרום לשנאה או ליחסים עכורים עם אדם אחר, וכתוצאה מכך, להביא לרציחתו או התעלמות ממנו כשהוא במצוקה או במצב מסכן חיים.

(2) על פי החוק "לא תעמוד על דם רעך" פירושו שאין להתעלם מאדם הנמצא בסכנה, אלא חובה היא להושיט לו עזרה ולסייע לו.

סעיף ג'

- (1) לפי רמב"ן האחריות המוטלת על אדם היודע כי רעהו חטא, היא להוכיח אותו וללמדו מהי הדרך הנכונה לנהוג. לפי רמב"ן מה שמדברך אותו לפעול למימוש אחריותו, שאם לא יוכיח את הרע החוטא ויעמידו על טעותו, הוא עלול לחטוא בשנית וחטא זה יהיה באשמת האדם.
- (2) הנאמר בפסוק י"ח מרסן את השנאה כלפי החוטא, כי האדם מתבקש שלא לנקום על חטא שנעשה כלפיו וגם לא לשמור שנאה על מעשה כזה. יש צורך בריסון זה כדי למנוע המשך חטאים בגלל צורך בנקמה וגם כדי שיוכל האדם להוכיח את רעהו על חטאו.

מזמורי תהילים

שאלה 10

סעיף א'

- (1) הרמוניה הקיימת בטבע (על התלמיד להביא דוגמה אחת ולהסבירה):
- "...ארזי לבנון אשר נטע אשר שם צפרים יקננו חסידה ברושים ביתה" – העצים בטבע משמשים כמקום המגורים לעופות השונים.
 - "הרים הגבהים ליעלים סלעים מחסה לשפנים" – הטופוגרפיה בשטחי הטבע השונים, משמשים כמגורים לחיות הבר.
- (2) הרמוניה הנוצרת בעולם בזכות היום או בזכות הלילה (על התלמיד להביא דוגמה אחת ולהסבירה):
- "תשת חשך ויהי לילה בו תרמש כל חיתו יער" – שעות הלילה משמשות את חיות הבר היוצאות לצייד (בזמן שבני האדם ישנים את שנת הלילה).
 - "תזרח השמש יאספון ואל מעונתם ירבצון. יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב" – עם בוקר בעלי החיים שבים למאורותיהם וזה הזמן בו האדם יוצא לעבודתו.

סעיף ב'

- (1) הסכנה במים: שהם יציפו את העולם ויכסו את כולו.
- ה' מנע את הסכנה: כשריכז את המים במקום אחד והציב להם גבול שלא יעברו אות וכך לא ישטפו את העולם. לביסוס: "גבול שמת בל יעברון בל ישבון לכסות הארץ".
- (2) ה' משתמש במים לתועלת העולם: הוא מפזר את המים בעולם במעיינות ונחלים המשמשים להשקיית חיות הבר, להשקות את ההרים המלאי עצים.
- (1) החסד של ה' כלפי העולם בא לידי ביטוי בדאגה שלו שלעולם החי והצומח יהיה מזון (על התלמיד להביא דוגמה אחת):
- "משקה הרים מעליותיו מפרי מעשיך תשבע הארץ" – ה' דואג להרוות את העצים.
 - "מצמיח חציר לבהמה ועשב לעבודת האדם" – ה' דואג למאכל הבהמה והאדם.
 - "ישבעו עצי ה' ארזי לבנון אשר נטע" – ה' דואג להרוות את העצים בעולם.

חסד זה אינו בא לידי ביטוי בפסוקים כ"ז-כ"ט, כי בפסוקים אלה האל מתואר כמי שנוהג בעולמו באופן שרירותי ולרצונו הוא ידאג לחי ולצומח למזון או שיביא למותם.

(2) בפסוק ה', ה' ייסד את העולם על בסיס יציב כדי שלא יתמוטט. זאת בניגוד לפועלו בפסוק ל"ב, שהאמצעות מבט של ה' על העולם הוא גורם לרעידת אדמה ובאמצעות נגיעה בהרים הוא גורם להתפרצותם. הכתוב בפסוק ל"ה יכול להסביר ניגוד זה: ה' מביא אסונות טבע על העולם כדי להעניש את הרשעים והחוטאים, כדי שהעולם יהיה נקי מרוע וחטא.

ספרות החכמה – הרהורים על החיים

שאלה 11

סעיף א'

- (1)** דוגמה לקללה שאיוב מקלל את היום שבו נולד:
- "יאבד יום אולד בו" – איוב מייחל שהיום בו נולד לא היה מתקיים.
 - "היום ההוא יהי חשך" – איוב מקלל את היום בו נולד שהוא יום חשוך.
 - "יקבהו אררי יום" – יקולל היום בו נולד
- דוגמה לקללה שאיוב מקלל את הלילה שבו נוצר:
- "והלילה אמר הרה גבר" – איוב מקלל את הלילה בו בישרו על הולדתו, הולדת בן.
 - "הלילה ההוא יקחו אפל אל יחד בימי השנה במספר ירחים אל יבא" – ירמיהו מקלל את ליל הולדתו, שימחק מלוח השנה וישכח.

תיתכנה דוגמאות נוספות.

(2) לדעתי, הקללה שאיוב מקלל אינה תואמת את הטענה של השטן כלפיו בפרק א'. בפרק א', השטן טען שכאשר איוב יפגע הוא יקלל את האלוהים. אבל איוב אינו מקלל את אלוהים, הוא מקלל את בואו לחיים בהם הוא סובל.

סעיף ב'

- (1)** יתרונות שיש בעיני איוב למוות על פני החיים (על התלמיד להביא שתי ראיות ולהסבירן):
- "כי עתה שכבתי ואשקוט ישנתי אז ינוח לי" – המוות יעניק לו שקט ממכאוביו.
 - "שם רשעים חדלו רגז ושם ינוחו יגיעי כח" – המוות מעניק מנוחה ליגיעים.
 - "ועבד חפשי מאדוניו" – המוות משחרר מעבדות

תיתכנה דוגמאות נוספות.

(2) קהלת טוען שהמוות הוא חסר טעם ומשמעות, כי כל בני האדם נשכחים במותם. לביסוס: "ודברתי בלבי שגם זה הבל. כי אין זיכרון לחכם עם הכסיל... הכל נשכח". איוב מתייחס למוות כאל דבר טוב, בעל טעם, הגואל אדם מייסוריו. לביסוס: "ושם ינוחו יגיעי כח".

סעיף ג'

- (1) המשותף לכלל בני האדם ולאויב בנוגע לגורלם: כל בני האדם סובלים במהלך חייהם. לביסוס: "למה יתן לעמל אור וחיים למרי נפש", "לא שלותי ולא שקטתי ולא נחתי ויבא רגז".
- (2) השורש המנחה החוזר שלוש פעמים: ב.ו.א
 החזרה מדגישה את סבלו של אויב: את הצרות הבאות אליו. לביסוס: "כי לפני לחמי אנחתי תבא" – לפני שהוא זוכה לשכרו, בא עליו צער ודאגה, אנחה. "ואשר יגרתי יבא ליי" – כל מה שפחד ממנו בא עליו, כל צרה נוראית. "ולא נחתי ויבא רגז" – רק רוגז ועצבים באו עליו בגלל מר גורלו.

פרק רביעי – קטע להבנה ולניתוח (14 נקודות)

הנבחרים נדרשו לענות על שאלה 11 (חובה)

יש לענות על סעיף א (חובה) (8 נקודות), ועל אחד מהסעיפים ב-ד (לכל סעיף 6 נקודות).

שאלה 12

סעיף א'

- (1) מצוקת העם: מחסור במים.
 התלונה הנובעת מהמצוקה: מדוע משה הוציא אותם ממצרים, כדי למות מצמא במדבר.
- (2) הפתרון של ה' למצוקת העם: משה ואהרון צריכים לדבר אל הסלע לפני העם ויצאו ממנו מים להשקיית העם והבהמות.

סעיף ב'

- (1) הצו של ה' למשה היה שעליו לדבר אל הסלע, כדי להוציא ממנו מים.
 משה ביצע את הצו באופן שונה, הוא היכה בסלע פעמיים, באמצעות מטהו ויצאו ממנו מים.
- (2) עונשו של משה: הוא לא יזכה להיכנס אל הארץ המובטחת
 לפי פירוש רשב"ם, משה נענש כי לא עשה כמצוות ה'. ה' מקפיד עם הצדיקים ומאחר ומשה הצדיק, לא עשה כמצוות האל והיכה בסלע במקום לדבר, הוא נענש.

סעיף ג'

עונשו של משה, שהוא לא יזכה להוביל את העם בכניסתו לארץ, הוא לא יבוא אל הארץ המובטחת.

על אף העונש משה הוסיף לתפקד כמנהיג אחראי, הוא שולח שליחים אל מלך אדום כדי לבקש את רשותו לעבור בארצו עם כל העם שאיתו. משה ממשיך לדאוג לעם במסעותיו לארץ כנען. לראיה: "וישלח משה מלאכים מקדש אל מלך אדום... נעברה נא בארצך..."

תיתכנה ראיות נוספות.

סעיף ד'

- (1)** הבקשה של השליחים של משה ממלך אדום: לעבור דרך ארצו, בדרכם לכנען. נימוק אחד של השליחים שנועד לשכנע את המלך להיענות לבקשתם:
- העם כבר סבל רבות במצרים והמעבר דרך אדום יקל מסבלם ומהדרך הארוכה.
 - השליחים מבטיחים שהעם רק יחצה דרך אדום מבלי לשתות מן המים או לאכול מגידולי הארץ.
 - השליחים מבטיחים שאם ישתו או יאכלו במואב, הם ישלמו על כל צרכיהם.
- (2)** נימוקי השליחים לא שכנעו את מלך אדום (על התלמיד להביא ראיה אחת ולהסבירה):
- "ויאמר אדום לא תעבר בי פן בחרב אצא לקראתך" – מלך אדום מאיים על בני ישראל שאם יעזו לעבור בארצו הוא יצא נגדם למלחמה.
 - "ויאמר לא תעבור ויצא אדום לקראתו בעם כבד וביד חזקה" – מלך אדום מסרב ואף מתייצב עם צבאו לפני בני ישראל.
 - "וימאן אדום נתן ישראל עבר בגבלו ויט ישראל מעליו" – מלך אדום סירב להתיר לבני ישראל לעבור בארצו.